

ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

УДК [316.42:004] (477)

Грузіна І. А.

Розглянуто основні проблеми, пов'язані з прискоренням процесу інформатизації в Україні, що змінює вимоги до працівників, ставлення до бізнесу, системи управління підприємствами, мотиви та методи прийняття рішень. Досліджено вплив цього процесу на економічне життя українського суспільства, його можливості спричинити якісні структурні зміни в економіці, виявлено перешкоди, які стримують розвиток інформатизації в Україні, та запропоновано напрями їхнього подолання. Уточнено теоретичні основи поняття "інформатизація", розглянуто практичні підходи до її впровадження в економічну систему країни, регіону, підприємства.

Ключові слова: інформатизація, інформаційне суспільство, інформаційна інфраструктура, інформаційні технології.

ПРОБЛЕМЫ ИНФОРМАТИЗАЦИИ В УКРАИНЕ

УДК [316.42:004] (477)

Грузина И. А.

Рассмотрены основные проблемы, связанные с ускорением процесса информатизации в Украине, что меняет требования к работникам, отношение к бизнесу, системы управления предприятиями, мотивы и методы принятия решений. Исследовано влияние данного процесса на экономическую жизнь украинского общества, его возможности вызывать качественные структурные изменения в экономике, выявлены препятствия, которые сдерживают развитие информатизации в Украине, и предложены направления их преодоления. Уточнены теоретические основы понятия "информатизация", рассмотрены практические подходы к ее внедрению в экономическую систему страны, региона, предприятия.

Ключевые слова: информатизация, информационное общество, информационная инфраструктура, информационные технологии.

THE PROBLEMS OF INFORMATIZATION IN UKRAINE

UDC [316.42:004] (477)

I. Gruzina

The article describes the main problems associated with the acceleration of informatization process in Ukraine, that changes the requirements for employees, the attitude to business, the systems of enterprise management, the motives and methods of decision-making. The effect of this process on the economic life of Ukrainian society, its ability to lead to qualitative structural changes in the economy were researched. The obstacles, which hinder the informatization development in Ukraine were identified and directions to overcome them were suggested. The theoretical basis of the "informatization" concept was elaborated. The practical approaches to its implementation in the economic system of a country, a region, an enterprise were considered.

Keywords: informatization, information society, information infrastructure, information technology.

Формування глобальних інформаційних мереж і систем, сучасні досягнення інформатики, постійний розвиток інноваційних телекомунікаційних технологій обумовлюють зростання інформаційного сектору економіки, що змінює вимоги до працівників, ставлення до бізнесу, системи управління підприємствами, мотиви та методи прийняття рішень. Розвиток галузі комп'ютерної техніки та інформаційних технологій стали причиною остаточного переходу від індустріального до інформаційного суспільства, який названий дослідниками цієї проблематики інформатизацією [1; 2].

Сучасному розумінню ролі інформатизації в розвитку економіки і суспільства сприяють роботи Ф. Махлула, М. Пората, Д. Белла [3 – 5]. Розуміння інформатизації як важливої складової перетворень в сучасній економіці відображено в роботах Мельника Л. Г., Лелейко Т. І., Пушкаря О. І. [1; 6; 7]. Оцінці впливу процесу інформатизації на виробничі та організаційні технології присвятили свої дослідження Е. Брінелфсон, Козирев А. А., Щедрин А. Н., Барановська Т. П., Уткін В. Б. [8 – 12].

Багато аспектів інформатизації вже знайшли своє вирішення у літературі, дослідження науковців сприяли економічному осмисленню інформатизації та пов'язаних із цим змін в економіці. Однак деякі питання, а саме ті, що стосуються оцінки впливу даного процесу на економічне зростання, можливості інформатизації приводити до якісних структурних змін в економіці та необхідності вирішення проблем, які у зв'язку з цим виникають, вимагають уточнення теоретичних основ поняття і практичних підходів до її впровадження в економічну систему країни, регіону, підприємства.

Мета статті полягає у виявленні перешкод, що стримують розвиток інформатизації в Україні, у дослідженні її впливу на економічне життя українського суспільства.

Усе більше проблем соціального та економічного управління знаходять своє вирішення завдяки інтенсифікації процесу інформатизації. Україна займає провідні місця за щільністю кадрового науково-технічного потенціалу, значно випереджаючи більшість розвинутих країн світу, однак розрив у рівнях продуктивності національної економіки та обсягах

Фінансування науково-технічної сфери створює неконкурентоспроможний стан процесу інформатизації в країні [13]. Вибіркове та нерегулярне виділення коштів на підтримку науково-технічної сфери стримує впровадження підприємствами нових технологій, призводить до неможливості утримання висококваліфікованих фахівців.

Оцінюючи сучасний стан інформаційної сфери України, слід враховувати особливості її розвитку в період становлення світового інформаційного суспільства, адже деякі причини відставання нашої країни є об'єктивними наслідками минулих процесів. Відсутність незалежності до 1991 року, наслідки примусової ідеології СРСР, недосконалість сучасної економіки та демократичного устрою стримують розвиток інформатизації, перешкоджають проведенню наукових досліджень із питань розвитку інформаційного середовища. Однак багато країн, які розпочали процес інформатизації за однакових умов існування з Україною та у ті ж самі строки, досягли відчутніших результатів завдяки розвитку інформаційних процесів [14].

Основними причинами відставання рівня інформатизації в Україні є нерозвиненість інформаційної інфраструктури,

відсутність прагнення у керівників вітчизняних підприємств до впровадження технологій електронного бізнесу, недосконалість нормативно-правової бази у галузі інформатизації, низький рівень комп'ютерної та інформаційної обізнаності населення, застосування застарілих методів навчання без прогресивних інформаційно-комунікаційних технологій. Незрозумілим є зазначене становище на фоні наявного в Україні потенціалу та можливостей. Адже існують необхідні передумови для формування нового суспільства: власний історичний досвід розвитку інформатизації; здобутки вітчизняних вчених у вигляді безлічі концепцій інформаційного суспільства; наявність підприємств, що за специфікою діяльності пов'язані з розвитком інформаційних технологій; висококваліфіковані кадри.

Однак інформатизація може стати джерелом не тільки позитивних наслідків. Усвідомлення основних наслідків інформатизації для економічного життя українського суспільства, які наведені в таблиці, дозволить сформулювати напрями стримування негативних явищ та активізації позитивних.

Таблиця

Вплив інформатизації на економічне життя суспільства

Причина впливу	
Позитивні наслідки	Негативні наслідки
1	2
1. Упровадження в діяльність сучасних підприємств новітніх досягнень техніки та технологій	
<ul style="list-style-type: none"> • підвищення обґрунтованості управлінських рішень за рахунок використання прогресивних засобів збирання, сортування, накопичення, обробки та розповсюдження інформації; • підвищення компетентності робітників завдяки опануванню методів роботи із сучасною технікою та прогресивними інформаційними технологіями; • підвищення рівня зайнятості людей з обмеженими можливостями за рахунок організації дистанційної трудової діяльності; • зникнення часових та просторових бар'єрів у використанні робочої сили, відсутність необхідності у фізичному переміщенні робітників, а шляхом перерозподілу завдань серед працівників, які знаходяться у різних часових поясах; • стрімке скорочення трудомісткості посередницьких та інформаційно-пошукових робіт і послуг нематеріального характеру; • зростання ефективності внутрішньофірмового менеджменту та міжорганізаційних взаємодій [17]; • формування нової інформаційної структури, що дозволяє найповніше використовувати зростаючий освітній потенціал сучасної висококваліфікованої робочої сили та прогресивні інформаційні технології [17]; • максимальне використання можливостей, навичок робітників за рахунок забезпечення гнучкості комунікаційних контактів та створення високих стимулів до ефективної праці [17]; • підвищення конкурентних переваг суб'єктів господарювання через бажання співробітників брати на себе функції підприємців-новаторів [17]; • спрощення взаємодії споживача з виробником завдяки використанню прогресивних інформаційних технологій [17]; • підвищення ступеня інформованості споживачів товарів і послуг, що дає можливість прийняття ними гнучких та своєчасних рішень [17]; • зростання кількості споживачів з більш віддалених районів [17; 18]; • прозорість ринкових операцій, що надає можливість економічним суб'єктам приймати більш обґрунтовані рішення [17]; • зростання ефективності виробництва у сферах, пов'язаних з новими технологіями [17]; • зростання ринку ІТ-технологій 	<ul style="list-style-type: none"> • порушення конфіденційності інформації через можливість поєднання різних баз даних і здатність сучасних комп'ютерів аналізувати та зіставляти факти; • декваліфікація робітників через автоматичне виконання окремих функцій без занурення у їхню сутність та зміст – "роботизація" людини, зайнятої інформаційною працею; • зниження ефективності праці робітників у результаті їх небажання відмовлятися від традиційних методів використання певних інструментальних засобів [15]; • зниження конкурентних позицій окремих підприємств через недосконалість механізму розповсюдження нових технологій та відсутність можливості впровадження інноваційних розробок у традиційну діяльність підприємств; • підвищення трудомісткості процесу управління підприємством унаслідок збільшення кількості функцій, процесів, елементів даних та складних взаємозв'язків між елементами інформаційних систем [16]; • збільшення фінансових витрат підприємства у зв'язку з необхідністю адаптації працівників до умов роботи в інформаційному середовищі та постійного підвищення професійного рівня; • проблема низького рівня оплати інтелектуальної праці, що не відповідає внеску в розвиток суспільства, за одночасної неготовності представників інших соціальних груп до її підвищення "інтелектуалам"; • неузгодженість рівня розвитку електронного бізнесу з інформаційними ресурсами підприємств [7]; • трансформація професійної діяльності у напрям переваги розумової праці, що може призвести до нервово-психологічних навантажень, відповідних зростаючому потоку інформації; • поява технічних систем та повсюдне впровадження мікропроцесорної техніки, що значно змінює характер праці у традиційних галузях промисловості та призводить до нестачі відповідних кадрів; • проблеми авторського права через піратське використання програмного забезпечення
2. Використання інформації як якісно нового виробничого ресурсу	

<ul style="list-style-type: none"> поширення та активне використання інформаційно-телекомунікаційних технологій, що створює простір для прикладання інтелектуальної праці та дає високі результати у вигляді інтелектуального продукту [19]; підвищення значущості сфери послуг, інформаційного сектору, економіки знань, що сприяє нарощуванню виробництва інформаційних продуктів і знань та швидкому економічному зростанню за відносно низьких темпів зростання матеріального виробництва [1]; відносна незалежність та взаємна нейтральність економічного зростання й інвестиційної активності, що дає можливість стійкого й поступального господарського розвитку за невисокого рівня інвестицій [1]; прискорення темпів економічного зростання за рахунок удосконалення існуючих технологій, техніки, використання принципово нових наукових досягнень; трансформація економічної діяльності, що базується на обмеженості ресурсів, в економічну діяльність, основою якої є достатність інформації та способів її передання 	<ul style="list-style-type: none"> складність, а іноді й неможливість оцінки витрат на виробництво продукту інтелектуальної праці; неадекватність традиційних економічних показників для оцінки стану господарської діяльності; суттєве ускладнення економічного життя через значну залежність фінансової системи країни від інформаційної сфери [17]
3. Перенесення акценту з традиційних науково-технічних рішень на використання принципово нових прогресивних технологій	
<ul style="list-style-type: none"> збільшення обсягів випуску високотехнологічної продукції, розвиток нових організаційних форм діяльності – технопарків, технополісів, бізнес-інкубаторів [13]; стрімке зростання кількості та якості навчальних програм та зниження розцінок на доступ до них [17] 	<ul style="list-style-type: none"> гальмування темпів економічного розвитку підприємства та підвищення матеріального рівня життя співробітників внаслідок неможливості впровадження сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій та ефективного використання розвинутої системи електронних мереж [2]

Закінчення таблиці

1	2
4. Орієнтація системи освіти на підготовку фахівців для роботи в інформаційному середовищі	
<ul style="list-style-type: none"> поява нових інтелектуальних професій, що формує спроможність та готовність людини до успішного функціонування в інноваційній економіці; поява нового знання, що приводить до виникнення нової технології, яка є передумовою економічних і соціально-політичних перетворень [1]; перехід до нової природної освіти – безперервної, що триває все життя; прискорення процесу тиражування освітніх програм та значне зниження витрат на забезпечення його ефективною реалізації [2] 	<ul style="list-style-type: none"> зникнення різноманітних професій у традиційних галузях індустрії; підвищення вимог до підготовки фахівців прийняття рішень із галузі інформаційного менеджменту [16]; актуалізація необхідності створення матеріальної бази для впровадження інформаційних технологій у сферу освіти [1]; необхідність забезпечення процесу інформатизації освіти адекватними педагогічними технологіями, що потребує перепідготовки педагогічного складу, створення власного програмного продукту, інформаційних мереж [1]

Як доводять результати аналізу, одночасно з величезними можливостями, які відкриває перед Україною інформатизація, цей процес має негативні наслідки, що, за умов їхнього ігнорування, можуть призвести до серйозних проблем: недосконала нормативно-правова база інформаційної сфери не забезпечує всіх потреб щодо побудови інформаційного суспільства; відсутня координація зусиль державного та приватного секторів економіки знижує ефективність використання наявних ресурсів; надто низьким є рівень інформаційної презентації України в Інтернет-просторі; недостатньою є державна підтримка виробництва засобів інформатизації та програмних засобів; урізаний бюджет інформатизації не забезпечує задоволення потреб економіки та суспільного життя.

Однак на сьогодні в Україні існують необхідні умови для комплексного та ефективного вирішення зазначених протиріч, прискореного розвитку інформаційного суспільства. Наявність висококваліфікованих кадрів, потужного наукового потенціалу сприяють активізації процесів на вітчизняному ІТ-ринку та відповідному зростанню його прибутковості, прискоренню темпів приросту інформаційно-комунікаційних технологій. Не існує серйозних перешкод із боку держави. Отже, проблеми, які б стримували вільний розвиток інформаційного суспільства, можуть бути успішно подолані, але прискорені зміни майже в усіх сферах суспільного життя потребують їх постійного наукового дослідження з метою формування адекватного теоретичного та концептуального забезпечення інформаційного розвитку як однієї з найважливіших умов формування повноцінного інформаційного суспільства.

Література: 1. Социально-экономические проблемы информационного общества / под ред. докт. экон. наук, профессора Л. Г. Мельника. – Сумы : ИТД "Университетская книга", 2005. – 430 с. 2. Винарик Л. С.

Информационная экономика: становление, развитие, проблемы / Л. С. Винарик, А. Н. Щедрин, Н. Ф. Васильева. – Донецк : НАН Украины, Ин-т экономики пром-ти, 2002. – 312 с. 3. Machlup F. The Production and Distribution of Knowledge in the United States. Princeton / F. Machlup. – N. J. : Princeton University Press, 1962. – 416 p. 4. Porat M. The Information Economy : User's Guide to the Complete Database (on Magnetic Tape) / M. Porat, M. Rubin. – Washington : Office of Telecommunications, 1977. – 63 p. 5. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Д. Белл. – М. : Academia, 1999. – 956 с. 6. Лейко Т. І. Основи інформаційної економіки : навч. посібн. / Т. І. Лейко, О. В. Мазоренко. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2012. – 136 с. 7. Пушкарь А. И. Стратегическое управление развитием электронного бизнеса и информационные ресурсы предприятия (модели, стратегии, механизмы) : научное издание / А. И. Пушкарь, Е. Н. Грбовский, Е. В. Пономаренко. – Х. : Изд. ХНЭУ, 2005. – 480 с. 8. Brynjolfsson E. Understanding of Digital Economy: Data, Tools, and Research / E. Brynjolfsson, B. Kahin, eds. – Cambridge, Mass. : The MIT Press, 2000. – 401 p. 9. Козырев А. А. Информационные технологии в экономике и управлении : учебник / А. А. Козырев. – 3-е изд., перераб. и доп. – СПб. : Изд. В. А. Михайлова, 2003. – 496 с. 10. Щедрин А. Н. Электронные информационные ресурсы в информационной экономике : монография / А. Н. Щедрин. – Донецк : НАН Украины. Ин-т экономики пром-ти, 2003. – 232 с. 11. Информационные системы и технологии в экономике : учебник / Т. П. Барановская, В. И. Лойко, М. И. Семенов и др. ; под ред. В. И. Лойко. – 2-е изд., доп. и перераб. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 416 с. 12. Уткин В. Б. Информационные системы и технологии в экономике : учебник для вузов / В. Б. Уткин, К. В. Бадин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 335 с. 13. Сайт "Знаймо разом". – Режим доступу : <http://znaimo.com.ua>. 14. Дюжев Д. В. Специфика формирования информационного общества в Украине: история и современность / Д. В. Дюжев // Наука. Религия. Суспільство. – 2002. – № 2. – С. 130–135. 15. Сайт "Российская библиотека диссертаций". – Режим доступа : <http://>

dissertation1.narod.ru/avtoreferats2/av191.htm . 16. Концептуальні засади менеджменту в інформаційній економіці: монографія / за заг. ред. докт. екон. наук, професора Т. І. Лепейко. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2010. – 252 с. 17. Стрелец И. А. Новая экономика и информационные технологии / И. А. Стрелец. – М.: Изд. "Экзамен", 2003. – 256 с. 18. Peter M. Asaro. Information and regulation in robots, perception and consciousness: A shby's embodied minds / M. Asaro Peter // International Journal of General Systems. – 2009. – No. 38(2). – Pp. 111–128. 19. Merle P. Martin Systems Implementation / P. Martin Merle // Encyclopedia of Information Systems. – Sacramento : California State University, 2003. – Pp. 379–389.

*Рецензент
докт. екон. наук,
професор Пушкар О. І.*

*Стаття надійшла до ред.
05.04.2013 р.*

References: 1. Sotsialno-ekonomicheskie problemy informatsionnogo obshchestva / pod red. dokt. ekon. nauk, professora L. G. Melnika. – Sumy : ITD "Universitetskaya kniga", 2005. – 430 p. 2. Vinarik L. S. Informatsionnaya ekonomika: stanovlenie, razvitie, problemy / L. S. Vinarik, A. N. Shchedrin, N. F. Vasileva. – Donetsk : NAN Ukrainy In-t ekonomiki prom-ti, 2002. – 312 p. 3. Machlup F. The production and Distribution of Knowledge in the United States. Princeton / F. Machlup. – N. J.: Princeton University Press, 1962. – 416 p. 4. Porat M. The Information Economy : User's Guide to the Complete Database (on Magnetic Tape) / M. Porat, M. Rubin. – Washington : Office of Telecommunications, 1977. – 63 p. 5. Bell D. Gryadushchee postindustrialnoe obshchestvo. Opyt sotsialnogo prognozirovaniya / D. Bell. – M.: Academia, 1999. – 956 p. 6. Lepeyko T. I. Osnovy informatsionnoy ekonomiki : navch. posibn. / T. I. Lepeyko, O. V. Mazorenko. – Kh.: Vyd. KhNEU, 2012. – 136 p. 7. Pushkar A. I. Strategicheskoe upravlenie razvitiem elektronnoho biznesa i informatsionnykh resursov predpriyatiya (modeli, strategii, mekhanizmy) : nauchnoe izdanie / A. I. Pushkar, E. N. Grabovskiy, E. V. Ponomarenko. – Kh.: Izd. KhNEU, 2005. – 480 p. 8. Brynjolfsson E. Understanding of Digital Economy: Data, Tools, and Research / E. Brynjolfsson, B. Kahin, eds. – Cambridge, Mass.: The MIT Press, 2000. – 401 p. 9. Kozyrev A. A. Informatsionnye tekhnologii v ekonomike i upravlenii : uchebnik / A. A. Kozyrev. – 3-e izd., pererab. i dop. – SPb.: Izd. V. A. Mikhaylova, 2003. – 496 p. 10. Shchedrin A. N. Elektronnye informatsionnye resursy v informatsionnoy ekonomike : monografiya / A. N. Shchedrin. – Donetsk : NAN Ukrainy, In-t ekonomiki prom-ti, 2003. – 232 p. 11. Informatsionnye sistemy i tekhnologii v ekonomike : uchebnik / T. P. Baranovskaya, V. I. Loyko, M. I. Semenov et al.; pod red. V. I. Loyko. – 2-e izd., dop. i pererab. – M.: Financy i statistika, 2003. – 416 p. 12. Utkin V. B. Informatsionnye sistemy i tekhnologii v ekonomike : uchebnik dlya vuzov / V. B. Utkin, K. V. Baldin. – M.: YUNITI-DANA, 2003. – 335 p. 13. Sait "Znaimo razom". – Access mode : <http://znaimo.com.ua>. 14. Dyuzhev D. V. Spetsifika formirovaniya informatsionnogo obshchestva v Ukraine: istoriya i sovremennost / D. V. Dyuzhev // Nauka. Relihiia. Suspilstvo. – 2002. – No. 2. – Pp. 130–135. 15. Sait "Rossiyskaya biblioteka dissertatsiy". – Access mode : <http://dissertation1.narod.ru/avtoreferats2/av191.htm>. 16. Kontseptualni zasady menedzhmentu v informatsionnoy ekonomitsi: monografiya / za zah. red. dokt. ekon. nauk, profesora T. I. Lepeyko. – Kh.: Vyd. KhNEU, 2010. – 252 p. 17. Strelits I. A. Novaya ekonomika i informatsionnye tekhnologii / I. A. Strelits. – M.: Izd. "Ekzamen", 2003. – 256 p. 18. Peter M. Asaro. Information and regulation in robots, perception and consciousness: A shby's embodied minds / M. Asaro Peter // International Journal of General Systems. – 2009. – No. 38(2). – Pp. 111–128. 19. Merle P. Martin Systems Implementation / P. Martin Merle // Encyclopedia of Information Systems. – Sacramento : California State University, 2003. – Pp. 379–389.

Інформація про автора

Грузина Інна Анатоліївна – канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту та бізнесу Харківського національного економічного університету (61166, м. Харків, пр. Леніна, 9а, e-mail: gruzina1979@mail.ru).

И н ф о р м а ц и я о б а в т о р е

Грузина Инна Анатольевна – канд. экон. наук, доцент кафедры менеджмента и бизнеса Харьковского национального экономического университета (61166, г. Харьков, пр. Ленина, 9а, e-mail: gruzina1979@mail.ru).

Information about the author

I. Gruzina – Ph.D. in Economics, Associate Professor of Management and Business Department of Kharkiv National University of Economics (9a Lenin Ave., 61166, Kharkiv, Ukraine, e-mail: gruzina1979@mail.ru).

